

ESTETİĞİN TİNSEL OLANAKLARI

Ögr. Grv. Necmi KARKIN

Salt doğuştan güzelliğin sezinlenişine, sevinç ile acıdan sevgiye, gizemli coşkunluğa ölüme değin temel olan, insanoğlunun ruhunu derinden etkileyen her şey denenebilir, anlatılamaz. Ötesi her zaman, her yerde sessizliktir.(Aldous Huxley)

O yalnızca bir tür vecd hissi ya da yüceltilmiş moralitenin metaforu mudur?(21) Kovel tarafından dile getirilen soruya estetik alan içerisinde tinsel olanaklarda yanıt verilebilir mi? Tinselliğin gerçeklik/ruhsallık yansımaları üzerinde odaklaşan noktalardan biri de sanattır. Sanatın mimesis olarak düşünüldüğü süreçten itibaren, güzellik algısının ruhsal/doğasal yapıda biçimlendirilerek dile getirilmesi çağımız sanatında güncelliğini korumaktadır.

Doğa-tinsel ayırımına gelinen noktada sanatsal güzelin 19 yüzyıl düşünürlerince sorgulanmasıyla farklı düşünüş yönelimleri başlamıştır. Tinsel olanın doğal alandan ayrışmasıyla başlayan ve belirginleşen kavramsal süreçte gelinen durumda sanatta nasıl bir tinsel model yaratılmıştır?

Tinselliğin felsefe ve sanatın olanaklarında nasıl olgunlaştığı sanatçı bilincinde kazandığı varoluş formu, estetik düşünce geleneğinde yerleştiği ve bıraktığı etkiyi görebilmek yönünde önemlidir.

Alman felsefe geleneğinde doğa, insan ve toplum konularına bakış tarzının temel karakteristiği, öncelikle doğal gerçeklik-tinsel gerçeklik ayırımına dayanır.(16) Yeni-Kantçılar, Alman Tarih Okulu gibi, 19. yüzyıl Alman filozoflarından W.Dilthey de bu ayırım üzerinden düşünmüştür.

W.Dilthey göre “Tin bilimleri (antoposofi) tüm doğa bilimleri karşısında bir önceliğe sahiptir; onların konusu bize duyuşal yolla dıştan verili olan fenomenler, bir dış etkinin bilinçte uyandırdığı tepki değildir; tersine doğrudan doğruya iç gerçekliğin bizzat kendisidir ve muhakkak ki bu iç gerçeklik), içten yaşayarak deneyimlenmiş bir bağlam olarak (27) düşünür ve “tin bilimleri” ancak özsel olarak bir anlama konusu olabilen değerleri, normları, ideleri ve bunların anlamlarını, kısaca tinsel gerçekliği de ele almak durumundadırlar. (14)

“Doğa” ve “Tin” arasındaki karşıtlık, zorunlu bir karşıtlığı içermektedir. “Çünkü “tin”in kavramı hakiki bütünsellik olarak, kendine dönmek ve doğayla karşı karşıya kalmak için, bu yeni karşıtlıkla doğa karşısında kendi gücünü ve egemenliğini özgür ve dingin bir biçimde yaşamak için, nesnellik içindeki kendi bölünüşünü yine kendisi taşır.(29)

Doğa güzelliği ile ideal arasındaki ayırımı, dolayumsuz bireysellikle ilgili olduğu ölçüde, bu ayırım, kendi sıfatıyla doğaya ait olduğu kadar tine de aittir, çünkü tin, bir beden içerisinde dışsal bir varoluşa sahiptir ve tinsel ilişkilerde

bile, tin, başlangıçta ancak dolaylı olarak gerçeklikte bir varoluş kazanır.(25) Bu varoluş biçimi tinsel bütünlüğün kendini ifade eden doğal idealize etmeye dayanmaktadır.

Doğal yanının yanı sıra insan, tarih içinde kendi tinselliğini yapan ve aynı zamanda tarih içinde bu tinselliğin ürünü olan varlıktır.(15) Kendi tinselliği ile bütünleşen insan, bilinç noktasında yaratıcılığının sonuçlarını yansıtır. Bu noktada “Marx, Tinsel gerçeklik, Marx’da bir yandan maddi toplumsal etkenlerin doğurduğu bir sonuç, öbür yandan insanın kendi öz yaratıcılığının bir ürünüdür ve tarihsel gelişme içinde bir *bilinç* ortaya çıkar. (13) Ortaya çıkan bilinç “Tinsel gerçeklik, Kant tarafından, “nesnelerin varoluşu” olarak tanımlanan doğa yanında, ondan farklı, hatta doğa-dışı bir gerçeklik. (12) olarak doğaya içkin değildir. Doğadan ayrı olarak bilinç ekseninde gerçeklik alanına sahip olan tinsel içerikle ve “İçsel yoğunlaşmayla, dünyaya ait imgeyi düzeltiriz; imgeyi, onu donuklaştıran maddeden zihinsel olarak kurtarıyoruz ve duyumsanabilir evrende gerçekleştirilen bu güzel-değişimle, kusursuz güzelliğe denk düşen yeni bir *imago mundi* elde ederiz.(1)

Tinsel algının sanatla içeriklendirilmesi öne çıkan estetik konseptle uzlaşır görünmektedir. Klasik sanatta, içeriğin özelliği, onun bizzat somut idea olmasından ve böyle olmakla da somut biçimdeki tinsel olmasından ibarettir, çünkü yalnız tinsel olandır ki hakikaten içseldir. (24) Tinsel olanın içsel yorumları, Rönesans’ta, Platon üzerine kurulu bir sanat kuramı ortaya koyar ve kurama göre, ressam, tıpkı filozof ve mistik gibi, metafizik olarak ruhun yüceltilmesini arzular ve sonunda bunu elde eder.(2) Tinsel olanın maddeden arındırılması anlayışı ise Romantizm, diyalektiğe yeniden olumsuzlayıcı bir ifade ekler ve tinin maddeyle uzlaştırılması reddedilir. (9)

Sanatsal güzelliğin doğasal güzelden ayrılışıyla, güzelin tin kökenli olduğu öne sürülmektedir. “Sanatsal güzellik doğal güzellikten üstündür, çünkü tinin ürettiği bir şeydir. Tinden gelen her şey doğada varolan her şeyden üstündür.(5) Sanat ihtiyacı, tinin, kendi dışındaki bir objede kendini tanıma ve kavranabilmek için nesnelleşme ihtiyacına bağlıdır. (7)

Estetik bilincin tinle yakınlaştırılması F.Hegel’le birlikte olgunlaşmaktadır. Dolayısıyla Bilincin tin olarak gözler önüne serildiği fikri ilk olarak Hegel tarafından geliştirilmiştir. (19) Hegel, sadece mutlak tinin evrelerinin hiyerarşize edilmesini istemiştir ve sanat, mutlak tinin ilk evresinden başka bir şey değildir.(10) Çünkü Sanat, temalarını doğadan alsa da, buradaki amacı tinselliğe duyumsanabilir bir biçim vermektir; tinsel olan duyumsanabilir hale gelir ve duyumsanabilir olan da tinselleşir. (6) Duyumsanabilir olanın tinsel sonuçlarında sanat, tinsel varoluş biçimiyle birlikte ve yaratılan uzlaşma içerisindedir.

Tamamen bireyselleşmiş ve rasyonalize olmuş, yani tin-varlığın bütün olanaklarından arındırılmış bir benlik fikri; Batı’da 17 yüzyılda, kartezyen felsefe devrimi ile doğmuştur. Kartezyen devrim, bir devrim olmaktan çok, oluşmakta olan modernliğin kendi deneyiminin bir sistemleştirilmesidir. (20) Böylece Avrupa’nın modern bilimsel önermeleri kavramsal bir biçime dönüşmeye doğru tinsellikten(metafiziksel anlamdan sıyrılmış) uzaklaşmaya başlamıştır.

1960lardan itibaren sanatta alternatif arayışların egemenliğine karşı resimsel uyanışı olumlu bulan çevreler kavram ve zihinsellik yerine duygu ve ifadenin geri dönüşü olarak değerlendirmiştir.”(28) Bu kapsamda Uluslararası düzeyde 1981’de Londra’da düzenlenen ”Resimde Yeni Bir Ruh”, (*A New Spirit in Painting was the title of a major exhibition at the Royal Academy in London in 1981*) ve 1982’de Berlin’de “Zeitgeist” (Çağın Ruhü) sergiler (*Zeitgeist, international art exhibition Berlin 1982*) bu süreçte önemli görünmektedir.

Okült terminolojide “Dünya ruhu” anlamında düşünülen Anima Mundi, Yönetmen Godfrey Reggio 1992 yapımı Anima Mundi (Dünya’nın Ruhü) belgeseli, Susanna Tamaro’nun Anima Mundi (1998) ve Toni Morrison’un Sevilen (Beloved) romanların da yansımalarını bulmuştur. Anima Animus, (Anima ruhu, animus düşüncüyü temsil eder). Bunların dışında Modern tinsellik algısını Kovel’in yaklaştığı biçimiyle “benlikle temasta olmaktır” görüşünü Anima Mundi nin plastik sanatlarda yansımalarını görmek olanaklıdır. Anima Mundi, resim varyasyonlarında, tinsel bir varlık olarak algılanmış, modern sanat ikliminde ise ne Platonun taklit olarak eleştirebileceği, nede Baudrillard’ın auranın yitirilişini onayladığı bir algının yansımalarına dönüşmüştür.

Anima Animus’ta kırmızı rengin minimal derinliğinde beliren kayboluştan arınan ötekiyle yönelerek, rengin doğasına denk düşen bir evreni yaratmak.

GÖRSEL 1

Nurdan Karasu Gökçe, 14. anima animus kırmızı, 2009, tuval üzerine akrilik, 3iberglas, 60x60 İtalya’da

GÖRSEL 2

Paul Huxley, Anima Animus I 1998 195×195 cm

KAYNAKÇA

- FARAGO, F (2006), “Sanat”, Çev.Özcan Doğan, Doğu-Batı yay, Ankara (1,2,5,6,7,8,9,10)
- DOĞAN, Ö (2008), “Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi”, 5.Basım, Doğu-Batı yay, Ankara (12,13,14,15,16,)
- KOVEL J, Marksizm ve Tinsellik,Çev: [Ergun Akça](http://www.birikimdergisi.com/birikim/) <http://www.birikimdergisi.com/birikim/> (21)
- HEGEL, **G. W. F.**, “Estetik” Çev;Hakkı Hünler, Taylan Altuğ, [Payel Yayınları](#), 1994, İstanbul (24,25)
- TAŞDELEN V, Hermeneutiğin Evrimi [Hece Yayınları](#), Ankara, 2008 (27)
- AHU A, “20 Yüzyıl Batı sanatında Akımlar”, Sel yayıncılık, 2009, İstanbul (28)
- HEGEL, Tinin Fenomenolojisi, Mantık Bilimi, Tarih Felsefesi Üstüne Dersler, Estetik Üstüne Dersler, Felsefe Tarihi Üstüne Dersler , 3 baskı, Çev: Nejat Bozkurt, [Say Yayınları](#), 2009, İstanbul (29)
- KOVEL, J (2000), “Tarih ve Tin”, Çev: Hakan Pekinel, Ayrıntı yay, İstanbul, 2000 (19,20)